

811.163.41'367.635

811.163.41'37

<https://doi.org/10.18485/sj.2018.23.1.13>

АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ*

Филозофски факултет Универзитета у Приштини
с привременим седиштем у Косовској Митровици

Оригинални научни рад

Примљен: 04. 01. 2018.

Прихваћен: 29. 01. 2018.

ИНТЕНЗИФИКАТОР *И ТО* У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

У раду се на корпусу састављеном од књижевноумјетничких и научно-публицистичких текстова врши прагматичко-семантичка анализа интензификатора *и то* у савременом српском језику. Циљ нам је да утврдимо мјесто овог интензификатора у систему вербалних интензификатора и да опишемо позиције у којима он дејствује као средство за појачавање и осамостаљивање синтаксичких јединица.

Кључне ријечи: *и то*, интензификатор, перифрастичка партикула, атрибут, адвербијал, зависна клауза.

1. Интензификатори функционишу као јединице прагматичког нивоа којима се наглашава дио исказа или пак исказ у цјелини. Они стоје уз синтаксичке јединице, али не представљају структурне елементе реченице, већ се јављају у улози модификатора исказа. Посебно мјесто међу јединицама којима се појачава дио исказа припада интензификатору *и то*, како због његове двокомпонентне структуре, тако и због његове прагматичке вриједности и специфичне употребе. Циљ овог рада јесте да опише употребу и семантичко-прагматичку вриједност интензификатора *и то*,¹ те да одреди његово мјесто

* anna.janjusevic@gmail.com

¹ У раду се не разматрају случајеви типа: Народна скупштина разрешава члана Националног савета пре истека мандата, *и то*: 1) на лични захтев; 2) ако не испуњава дужности члана националног савета [...]; 3) уколико наступи услов из става 8 овог члана (Закон о високом обра-

у систему вербалних интензификатора² у српском језику. Истраживање се спроводи на корпусу кога чине књижевноумјетнички и научно-публицистички текстови³ настали у 20. и 21. вијеку, при чему је један дио грађе преузет из Електронског корпуса савременог српског језика.⁴

1.1. Двокомпонентни интензификатор *и то* у србистици се помиње као формално-граматичко средство којим се наглашавају и из свог синтаксичког окружења издвајају зависни реченични чланови (Ковачевић 2000: 345). Први елемент овог двокомпонентног интензификатора јесте партикула *и*, која је, према опису у РЈАЗУ,⁵ и сама способна да нагласи додату особину или одређење, ограничавајући „*ono što је prije kazano*”, при чему се ријеч уз коју стоји *и* понавља.⁶ У Рјечнику се наводи да „*još češće uz i stoje zamjenice taj, ovaj, onaj*”, што се поткрепљује примјерима: *Ne zna drugo nego Jesukrsta, i ovoga propetoga и Osim jednog crnog Bugarina, i to mladog još golobradastog* (РЈАЗУ 3: 756).

Партикула *и* је примарно пресупозицијски интензификатор,⁷ те најчешће појачава експлицитану јединицу, док се друга, хомофункционална њој, подразумева у свијести учесника говорне ситуације. Међутим, самостално употребљена партикула *и* није подесна за појачавање зависног члана синтагме, нпр. атрибута, и њена таква употреба је сведена на ограничен број случајева. Уколико комуникативна ситуација наметне потребу да се издвоји зависни члан синтагме, онда се партикула *и* удружује са форичким елементом *то*, при чему формирају *интензификатор са јединственом прагматичком вриједношћу наглашавања и издвајања маркантне одлике неког појма*. Ово даље значи да је двокомпонентни интензификатор *и то*, у ствари, перифрастичка партикула.⁸

зовању, http://fifa.pr.ac.rs/fakultet/dokumenta/normativna_akta/) – јер *и то* овдје не функционише као интензификатор, већ има улогу текстуалног конектора катафоричког типа.

² Под вербалним интензификаторима подразумевају се све ријечи са лексичким и граматичким значењем које примарно (партикуле) или секундарно (све остале врсте ријечи) могу остварити функцију интензификације. О вербалним интензификаторима у савременом српском језику в. Јањушевић Оливери 2013.

³ Ти су текстови узети као примарни извори, пошто је у њима испитивана употреба интензификатора *и то*, док су примјери из административног функционалног стила, којима је, *и то* у фуснотама, егземплификована употреба партикуле *и то* у улози текстуалног конектора и везника а у својству интензификатора – подведени под секундарне изворе.

⁴ За ово истраживање користили смо се Електронским корпусом са назначеним изворима.

⁵ Ваља напоменути да се у овом рјечнику и третира искључиво као везник.

⁶ Као потврда наведен је примјер: *Zato svojijem pripovijestima činjaše malo ploda a vele bune i vele do te mjere, da jednom posred istog govorenja zgrabiše ga* (РЈАЗУ 3: 756).

⁷ О пресупозицијској партикули *и* в. Јањушевић 2009.

⁸ Перифрастичкима се сматрају партикуле састављене од више компоненти које притом имају јединствено значење (Јањушевић Оливери 2017: 193).

1.2. Перифрастичка партикула *и то*, поред тога што наглашава зависни члан синтагме, потпомаже и његово структурно осамостаљивање, због чега је у литератури (Ковачевић 2000: 330) и препозната као интензификатор осамостаљивач. А с обзиром на то да се овим интензификатором идентификује карактеристика која најпрецизније описује појам, *и то* се, поред тога што функционише као интензификатор-осамостаљивач, јавља и у улози појачивача-идентификатора. Обје његове функције очитују се јасно у примјеру:

(1) Овај мора да је био неки фотограф прије рата – закључи Тадија Чемеркић по понашању митраљесца. – *И то* слаб фотограф, пушка га заклала, ка’ и хоће, руска или нашака! (Лалић: 149) –

у којем интензификатор *и то* стоји на почетку парцелисаног исказа (дакле, дјелује као интензификатор осамостаљивач) и на плану контекста издваја атрибут *слаб*, чиме се сужава опсег појма *фотограф*, који је у претходном исказу био онеодређен замјеницом *неки*.

2. Интензификатором *и то* у савременом српском језику може се појачавати било који зависни реченични члан, а анализирани корпус показује да се њиме најчешће комуникативно наглашавају атрибути и адвербијали или пак зависне клаузе.

2.1. Интензификатором *и то* употријебљеним уз атрибут издваја се и посебно наглашава особина појма која је у датим околностима најважнија, односно која најпрецизније одређује именички појам.

(2а) Тврди се да га је свирању учила жена, *и то* леворука⁹ [...] (ЕК: Павић); Рука је чупала нож из канија и споро га заривала у Чакаранца. Али само у мислима *и то* првим, које се брзо скрише у најзабитији угао свести [...] (Ћосић: 151); Он, једноставно, није разумио оно што је преписивао, па је правио грешке, *и то* катастрофалне [...] (Ковачевић: 166); Свемоћни и свезнајући таблоид „Билд” тврди да је у овом „политичком случају” у питању ни мање ни више, до љубав – *и то* велика (Побједа: 11);

(2б) Богами, друшкане, те се ни Талијани, који једва чекају да их неко ослободи оружја, не би дали тако осрамотити. А ово су четници, *и то* сигурни, изабрани (Лалић: 179); Читав дан данас нигдје труна дувана, а код њега, непушача, пуна кутија „мораве”, *и то* оне предратне, пшеничне, што би рекли крајишници (Ћопић: 171); [...] са толиким знањем неминовно су постали интелектуалци, *и то* непоштени и несумњиви (Бећковић: 79);

(2в) А највише га порази кад спази ашчкину голу руку, подбочену о куќ, са заврнутом кошуљом, *и то* чистом, белом, те по томе он познаде да није прала судове [...] (ЕК: Станковић);

(2г) Кафана је било у знатном броју, *и то* оних малих, створених да се нешто попије с ногу [...] (ЕК: Савић, ОВ).

У свим наведеним примјерима (2а–г) конгруентни атрибути наглашени интензификатором *и то* измјештени су из своје уобичајене позиције и заузимају положај иза именице коју одређују, чиме су у ствари двоструко појачани:

⁹ Интензификатор обиљежавамо курзивом, а појачану јединицу верзалом.

Он, једноставно, није разумио оно што је преписивао, па је правио грешке, и то катастрофалне [←па је правио катастрофалне грешке]. Наглашени атрибут обично се налази у контактної позицији са именицом, мада је, како показује примјер (2г), уз употребу анафоричког елемента (*оних*), могуће и њихово дистанцирање.

Интензификатором *и то* може бити истакнута једна (2а) или више маркантних карактеристика појма (2б). Уколико се при детерминацији именичког појма наводи више атрибута (2в), они којима се обиљежава карактеристична појединост издвајају се партикулом *и то* и заузимају постпозицију, док се мање важне, уобичајене карактеристике исказују атрибутима у уобичајеној именичкој антепозицији.

Улога појачивача-идентификатора *и то* нарочито је очигледна у случајевима када се именички појам детерминише квалитативним и диференцијалним атрибутом¹⁰ (2д), при чему перифрастичка партикула стоји уз овај други, прецизирајући о којем се типу квалификације ради:

(2д) Сада је политичко¹¹, *и то* имплицитно, признање тзв. босанског језика српском Одбору довољно да тај језик призна [...] (Ковачевић: 157).

Иако се наглашени атрибут у примјеру (2д) налази у антепозицији именице, распоред реченичних дијелова је пермутован. Наиме, уобичајени распоред, према коме диференцијални атрибут претходи квалитативном (Силић 1984: 20–21), и овдје је нарушен употребом интензификатора *и то*, пошто он подразумејева прво навођење ширег појма који тек треба да буде сужен, односно идентификован: имплицитно политичко признање → политичко, и то имплицитно признање.

Поступак пермутације изостаје уколико је уз интензификовани конгруентни атрибут поновљен и управни члан, тј. именица коју он одређује (2ђ):

(2ђ) И после једва настаде и вечера,¹² *и то* вечера одуговлачена, тешка, са свима могућим здравицама [...] (ЕК: Станковић); Но, битније је да је та Јагићева тврдња неистина, *и то* велика неистина [...] (Ковачевић: 104).

Пермутације нема ни при интензификовању неконгруентног атрибута (3а–б), који свакако заузима позицију иза именице:

(3а) А чаша воде, *и то* с коцкицом шећера, могла се бесплатно добити у свако доба (ЕК: Савић, Филип); У прстима стиснутих руку, у грлу, осећала је јед горчину, *и то* на саму себе (ЕК: Станковић);

(3б) Значи, ту је била и глава, *и то* глава неког дечака [...] (Топић: 85).

¹⁰ О квалитативним и диференцијалним атрибутима в. Силић 1984: 20–21.

¹¹ Квалитативни атрибут је истакнут спационирањем.

¹² Размакнути распоред графема сада означава први пут наведену именицу.

У примјеру (3б) уз атрибут је поновљен управни члан синтагме *глава*. Управна именица је појачана партикулом *и* са пресупозицијском вриједношћу (уз све остало била је *и глава*), а неконгументни атрибут, као контекстуално најважнији члан, издвојен је идентификатором *и то*, при чему понављање управне именице, није било неопходно ни у овом (исп.: ту је била и глава, *и то* неког дечака) као ни у примјерима (2ђ).

Не само атрибути него и атрибутиви подлијежу интензификовању перифрастичком партикулом *и то*:

(4) [...] није волео господска пића, пио је само ракију, *и то* брљу [...] (ЕК: Савић, ОВ); [...] не смеју кћери и снахе ни да их дворе, ни да к њима улазе, већ само слуге, *и то* мушки. (ЕК: Станковић).

Анализирани материјал показује да је издвајање атрибутива интензификатором *и то* изузетно ријетко – забиљежена су свега два наведена примјера. У другом од њих употријебљен је чак супстантивизирани придјев *мушки* (у значењу 'мушкарци').

2.2. Када је употријебљен уз адвербијале, интензификатор *и то* прецизира, односно идентификује вријеме (5а), начин (5б), пропратне околности (5в), мјесто (5г), узрок (5д) и циљ (5ђ) вршења радње:

(5а) Сит сам ја твога звоцања, *и то* одавно (Симовић: 22); Шверцовали сте се, *и то* ујутро – а увече сам вас гледао на телевизији! (Бећковић: 255); [...] Ал Бекри упозорава да су Хазари пре других вера прихватили ислам, *и то* 73. године по Иси (ЕК: Павић); Не, ништа нисмо дрписали, само два-три пута Германцима, *и то* пред сам крај (Михаиловић: 18);

(5б) Чемеркић откри тајну његова бјекства, *и то* доста једноставно (Јалић: 64); Истина, у уговору је писаћом машином *и то* великим словима, дописано да су се „Црвена звезда и Кастиљо договорили о закључењу анекса којим ће бити регулисани међусобни односи“ (Политика: 17); [...] била би у стању да заспи, *и то* слатко, дубоко (ЕК: Станковић); [...] углавном смо је продали, *и то* будзашто (Јовановић: 72);

(5в) После погреб, одмах се вратили својим кућама, *и то* на најбољим коњима (ЕК: Секулић); И тако дечко уђе у своју професију, *и то* сасвим правилно, на основи талента (ЕК: Секулић); А треба их вратити, *и то* с порастом, баш у васељену [...] (Секулић: 23); Слика левом руком, *и то* веома вешто [...] (ЕК: Павић); Због ње сам ја своју тртицу носио пред усташке рафале, *и то* добровољно (Ћопић: 182); Столе одлети, *и то* некако тако незгодно да падне чак под тезгу (Михаиловић: 52);

(5г) Не може, вели, њега нико, више, овде, премештати, *и то* у пехоту (Црњански: 20); Не може никако да се помири с тим да ће морати кућу напуштати и ићи са њим, *и то* тамо у Турску (ЕК: Станковић); Вук се једном показао, *и то* на правом месту! (ЕК: Савић, КВ); Грађевинари из предузећа „Веркос“ из Осијека организовали су изградњу потпорних зидова изнад магистрале, *и то* на пет локација гдје је дошло до одроњавања земље (Побједа: 7);

(5д) [...] почела би га сама дотеривати, *и то* више из сажаљења (ЕК: Станковић); И остали чланови породице причају да их је највише заболело то што се говори да се Маринко у тренутку убиства налазио на издржавању затворске казне, што није тачно, већ је он казну одавно одслужио, *и то* због саобраћајног прекршаја (Курир: 10);

(5ђ) Господин Тома опет иде у кућу Чајновићевих, *и то* баш на картање [...] (ЕК: Секулић).

Интензификовани адвербијал најчешће заузима своју уобичајену позицију иза управног члана синтагме, тј. предиката, при чему од њега може бити одвојен другим адвербијалом (Због ње сам ја своју тртицу носио *пред усташке рафале, и то добровољно*) или објектом (Чемеркић откри *тајну његова бјекства, и то доста једноставно*). Само један од наведених примјера има другачији распоред: [...] у уговору је писаћом машином *и то* великим словима, дописано [...]. Уколико је адвербијал истакнут интензификатором *и то* употријебљен у финалној позицији, која је обично резервисана за реченични члан са највећим степеном информативности, он добија статус реме.

2.3. И зависне клаузе са атрибутском и адвербијалном функцијом такође могу бити наглашене интензификатором *и то*:

(6) [...] они су то радили, али врло ретко, *и то* онима који су их у ратовима изнели испод оштре сабље и убојита зрна (ЕК: Савић, Коњ); Додуше, мање је било купача, *и то* углавном оних који су долазили аутомобилима и бициклима (ЕК: Савић, МиР); На удару се нашло девет од 21 кандидата за ректоре, *и то* пре свега они који су се раниле јавно изјаснили да су против враћања фереца на универзитете (Политика: 4); Једна жена, *и то* жена коју је он освојио, и која му је била потчињена осећањима, показује му ево сада први пут¹³ [...] (ЕК: Петровић); Најприје директним одговором у свом Архиву, *и то* одговором у коме се тек мимогред „очешао” о тему српског и/или хрватског права на штокавски књижевни језик [...] (Ковачевић: 86);

(7а) Аћиме, веруј само себи *и то* кад си сам (Ћосић: 35); Ја сам гањао и друге женске, *и то* пре него што сам постао чувени Лебак (ЕК: Савић, МиР); Био сам за Шекспира, па чак и Достојевског, *и то* онда када нико није био (Бећковић: 106);

(7б) Она је сутрадан дала изјаву нашим теренцима у Сурдулици да су се њих двоје растали то вече на путу, *и то* зато што их је пресрео неки младич [...] (Михаиловић: 105); показује му ево сада први пут вероватно из најобичнијег ината, *и то* можда баш зато што је први пут наслутила да му треба (ЕК: Петровић);

(7в) И сем тих материних излазака, та би се зимска повученост реметила још и празницима, *и то* кад су већи, као Божић (ЕК: Станковић);

(7г) Румуни се радо пред странцима похвале да су они потомци древних Дачана. *И то* иако је о њиховим прецима пронађено и сачувано краље мало доказа и трагова. (ЕК: Политика, 30. 7. 2001); Њему је, ни два сата пре најављене посете, забрањен улазак у Словачку, *и то* иако је председник већ био на путу (ЕК: www.rts.rs);

(7д) А именице су настале тек пошто су створене твари овога света, *и то* да би их означиле (ЕК: Павић);

(7ђ) На другоме човек је видео прво траку и највише њу, док је своју осећао стално, *и то* утолико више уколико се више трудио да је истисне из мисли (ЕК: Поповић).

Како показују примјери (6), у зависној релативној клаузи уз интензификатор *и то* је обавезно или присуство замјеничког корелатива или пак понављање именице. У примјерима (7а) интензификатор стоји испред темпоралног везника, односно испред корелатива *онда*,¹⁴ на који се надовезује

¹³ Спационирањем је истакнута именица која се понавља.

¹⁴ Иако имају временско значење, реченице: [...] није могао да схвати шта се то дешава с Аном, и то баш у тренутку кад нису више постојале никакве сметње да се њихова веза учврсти и озваничи (ЕК: Савић, ОВ); Председник НАТО-а [...] није крио да само из Београда стиже дневно неколико хиљада порука којима је блокиран приступ сајту НАТО-а, и то у данима када

зависна временска клауза. Овим интензификатором могу се појачати и сви остали типови зависних клауза са адвербијалном функцијом, а ми смо нашли потврду за узрочне (7б), условне (7в), допусне (7г), намјерне (7д) и поредбено-пропорционалне (7ђ).

2.4. У систему вербалних интензификатора *и то* има посебно мјесто управо по томе што издваја, како на плану контекста, тако и структурно, првенствено зависне чланове¹⁵ детерминативног типа, уз које је употреба других интензификатора лимитирана. С друге стране, допуне, које такође представљају зависне чланове синтагми, интензификују се различитим партикулама, и то без ограничења, али се зато уз њих интензификатор *и то* употребљава изузетно ријетко. Разлог ријетке употребе перифрастичке партикуле *и то* уз рекцијске допуне у вези је са самом природом овог интензификатора, који је специјализован за наглашавање *маркантне карактеристике* именичког појма или глаголске радње.

У сакупљеном материјалу нашла су се свега два примјера у којима *и то* интензификује допуне, од којих једна представља директни (8а), а друга индиректни (8б) објекат:

(8а) [...] мучно ће она пристати, особито пред мужем и осталима, старијим, да игра *и то* баш сад, *и то* чувено „ТЕШКО ОРО” – она одмах поче, *и то* као никада дотле, тако слободно, раздрагано (ЕК: Станковић);¹⁶

(8б) [...] радије се мимоилазе не откривајући порекло, и крију да говоре и разумеју хазарски, *и то* више од својих него од туђинаца (ЕК: Павић).

Када је употријебљена као интензификатор објекта, партикула *и то* истиче да је издвојени садржај обухваћен радњом у нарочитом степену. За такво издвајање објекта у савременом српском језику најчешће се користе партикуле прилошког поријекла *нарочито*, *особито*, *посебно*, *поготову*, које би, уз незнатне измјене, могле замијенити и интензификатор *и то* у примјерима (8а–б): [...] мучно ће она пристати, особито пред мужем и осталима, старијим, да игра *и то* баш сад *поготову* чувено „ТЕШКО ОРО” [...]; [...] крију да говоре и разумеју хазарски, *нарочито* од својих.

је Северноатланска алијанса помпезно обележавала своју педесетогодишњицу (Политика: 6) – у структурном погледу представљају релативне атрибушке клаузе, јер се њима одређује супстантивни елемент (тренутак, дани) из управне клаузе.

¹⁵ Забиљежили смо и један случај у коме интензификатор *и то* формално појачава субјекат: Изговарали су његово име, и то, изгледа, сви, чак и жене које су пристизале (Булатовић: 60). Међутим, како је изостављен именички појам (а гласио би људи/присутни: Сви људи су изговарали његово име → Људи су изговарали његово име, и то сви), функцију субјекта преузео је атрибут *сви*, па је тако и отворена могућност за наглашавање субјекта интензификатором којим се иначе појачавају зависни чланови.

¹⁶ Примјер је карактеристичан и по томе што је у њему три пута употријебљен интензификатор *и то* – два пута уз адвербијале и једном уз објекат, при чему уз темпорални адвербијал формира интензификаторски спој са партикулом *баш*.

3. Интензификатор *и то*, како је до сада више пута истакнуто, карактеристичну појединост именичког појма или глаголске радње издваја контекстуално и структурно. Међутим, овај интензификатор, захваљујући својој првој компоненти – пресупозицијској партикули *и*, има способност да, експлицитно или имплицитно, истакнуту карактеристику доведе у везу са уобичајеним одликама појма. То, између осталог, показује и примјер (8а) у коме трећи пут употребљени интензификатор *и то* спецификује начин игре (*слободно, раздрагано*) поредећи га са претходним ситуацијама, које се могу узети као норма (*као никада дотле*).

Да је одлика истакнута интензификатором *и то* не само најмаркантнија у датим околностима него и неуобичајена, још боље егземплификују примјери (9а–б):

(9а) Пред фила су сада почели по сокацима да избацују јабуке, *и то НЕ КАКВЕ МУ ДРАГО*, НЕГО ЛЕПЕ КРУПНЕ СЕНАБИЈЕ И ЗЕЛЕНИКЕ [...] (ЕК: Андрић); И почеше, *и то НЕ ОБИЧНУ ПЕСМУ*, ВЕЋ ПЕСМУ ЊИХОВЕ КУЋЕ, која се увек певала када се ко од њих удавао и женио [...] (ЕК: Станковић);

(9б) Симка седе до ње прекрстивши ноге и једнако пушећи и пијући ракије, што јој амамџика беше послала, *и то НЕ ДА И ОНА, КАО ОСТАЛЕ, ЛЕЖИ, ДА СЕ ПАРИ*, ВЕЋ ДА ЧЕКА КАДА ЋЕ СОФКА БИТИ ГОТОВА [...] (ЕК: Станковић); После се виде како он тамо седе, *и то НЕ ОНАКО КАКО ЈЕ ХТЕО*, НЕГО КАКО ЈЕ ЗНАО ДА ТРЕБА САДА, НА СВАДБИ, СЕДЕТИ (ЕК: Станковић).

Интензификатор стоји испред партикуле *не* којом се одриче уобичајена одлика (исп. *обична песма, какве му драго јабуке*) (9а), односно уобичајена радња (9б), а потом се адверзативним везником *него/већ* уводи маркантна карактеристика која стоји у контрарном односу са оном претходно наведеном. За истицање одлике која у датим околностима на најупечатљивији начин идентификује именички појам, односно глаголску радњу није било неопходно негирање уобичајене карактеристике (исп. Пред фила су сада почели по сокацима да избацују јабуке, *и то НЕ КАКВЕ МУ ДРАГО*, НЕГО ЛЕПЕ КРУПНЕ СЕНАБИЈЕ И ЗЕЛЕНИКЕ → Пред фила су сада почели по сокацима да избацују јабуке, *и то ЛЕПЕ КРУПНЕ СЕНАБИЈЕ И ЗЕЛЕНИКЕ*), те је први дио ове конструкције, у ствари, комуникативно редундантан. Већ самом употребом интензификатора *и то* уз зависни члан именичке или глаголске синтагме који означава карактеристичну појединост, подразумејева се, тј. пресупонира се садржај – *не + обичан/уобичајне/какав му драго*. Тај пресупонирани садржај може се реконструисати и у примјерима (1–8), а реконструкција би изгледала овако:

(9в) Он, једноставно, није разумио оно што је преписивао, па је правио грешке, *и то* [не уобичајене, него] КАТАСТРОФАЛНЕ; А ово су четници, *и то* [не обични/осредњи, него] СИГУРНИ, ИЗБАРАНИ; Сит сам ја твога звоцања, *и то* [не само сада, него] ОДАВНО; И сем тих материних излазака, та би се зимска повученост реметила још и празницима, *и то* [не обичним, него] КАД СУ ВЕЋИ, КАО БОЖИЋ.

4. Пресупозицијска вриједност интензификатор *и то* диференцира од њему конкурентних језичких средстава за наглашавање карактеристичне поје-

диности. А у та средства спадају партикуле *те*, *све* и *још*, као и адверзативни везници, када су употријебљени као интензификатори осамостаљивачи.

4.1. Партикула *те* појачава атрибут који је постпониран именици, понекад чак и дистантан у односу на њу (други примјер под (10)):

(10) Ако партизани дођу [...] направиће они и од Машана прштуту, *те* велику (Јалић: 60); Ономадне ми једна прича да јој је син купио мараму. И мени мој богами *те* надцрњу (Бећковић: 186).

Оваква употреба партикуле *те* осјећа се застарјелом, а с обзиром на то да се јавља само као интензификатор атрибута, *те* се не може сматрати адекватном замјеном интензификатора *и то*, који, како је показано, има много ширу употребу.

И партикулом *још* може се истицати неочекивана појединост¹⁷ која је у вези са супстантивом (11а) или пак са глаголом у предикату (11б):

(11а) Требало је то видјети, и то изблиза, са самих врата, а још непозван, јадан ти крув од непросијане зоби! (Ђопић: 182);

(11б) [...] надали су се у почетку да неће морати да, још пешке и под стражом, превале толики пут (Јалић: 144).

Исту функцију има и интензификаторски спој *на још*, чијим значењем управља његов други елеменат:

(11в) – Откуд гранати глава? – зину Лијан. – Мислиш да ако ти читавог живота луњаш без главе да тако и граната ради – укори га црни делија. – И то још какву главу има, са упаљачем, *на још* темпираним, па... (Ђопић: 12).¹⁸

И интензификатором *све* може се издвајати карактеристична појединост појма,¹⁹ с тим што ова партикула у тој функцији има ограничену употребу. Она се, као прво, јавља у конструкцијама са инструменталом карактеристичне појединости²⁰ (12а), али и у склопу конструкција којима се исказује карактеристика пропратнооколносног типа (12б). Као друго, таква употреба партикуле *све* карактеристична је само за разговорни и новинарски стил, што потврђују и примјери:

(12а) Осмислио сам, модерно говорећи, цео мултимедијални спектакл, са *све* пригодним поклончићима за посетиоце (Политика: 24); Кажу да је његова раса много паметна, чак паметнија и од паса – рекао је Мачак док је певачици уручивао поклон са *све* машицом (Курир: 13);

¹⁷ Опширније о партикули *још* у улози наглашавања карактеристичне појединости в. Јањушевић Оливери 2016: 86.

¹⁸ С обзиром на то да је у наведеној реченици већ употријебљен интензификатор *и то* (И то још какву главу има), атрибут којим се изражава неочекивано додатно својство именичког појма издвојен је интензификаторима у чијој семантици партиципирају компоненте неочекиваности (*па*) и адитивности (*још*).

¹⁹ О овој вриједности партикуле *све* в. Јањушевић Оливери 2014: 12–13.

²⁰ О конструкцији *са све* и њеној употреби уз инструментал карактеристичне појединости в. Ковачевић 2006: 361–379.

(126) Веља је бренд народњака такође изборио терањем новинара у место постања све ПЕРЕД УКЉУЧЕНИМ ТВ КАМЕРАМА (Политика: 6).

Оно што диференцира интензификаторе *све* и *и то* у наведеним примјерима јесте значење неочекиваности својствено партикули *све*. Исто значење партикулу *све* приближава интензификатору *joш*, који би се могао сматрати њеном адекватном замјеном у наведеним примјерима. Међутим, партикула *joш* у тој својој функцији, поред значења неочекиваности, има и значење додавања, које је заправо у овом случају и диференцијална црта у односу на *све*.

4.2. Уз партикуле *те*, *joш* и *све*, у улози средстава којима се наглашава и структурно издваја карактеристична појединост, јављају се и адверзативни везници, који су своју функцију везивања супротстављених садржаја преобратили у интензификаторску.

У наредном примјеру интензификатор *а* наглашава маркантну карактеристику претходно већ одређеног појма²¹ и еквивалентан је интензификатору *и то*:

(13) Очекивали су да ће их још прије Матешева стићи или срести курир с једним од тих хитних наређења да се врате, поново наоружају и наставе борбу против большевичке опасности *а* у саставу осовинских снага (Лалић: 145).

У улози интензификатора осамостаљивача у савременом српском језику јавља се и адверзативни везник *али*:

(14) Можеш, у ту, твоју Русију, *али* сам! (Црњански: 76); Ћале се још ломата по терену, *али* некако баш оронучо, тужно ти и да га погледаш (Михаиловић: 54); Ко зна где су заглавили, или су у Немачкој, или овде, *али* без посла [...] (Бећковић: 81); Угледајући се на Хрвате, и они су српскохрватски преименовали, *али* сад у босански језик (Ковачевић: 218); Мало су модификовали јучерашње критеријуме (а заправо псеудокритеријуме) и даље их примјењујући, *али* сада на постојеће стање (Ковачевић: 73).

Ови интензификатори, будући да су неутрални у погледу обиљежја неочекиваности, ближи су перифрастичком интензификатору *и то* него партикуле *joш* и *све*, које управо наглашавају неочекивану појединост појма. Интензификатором *и то* на плану контекста се издваја карактеристична појединост без информације о томе да ли је она очекивана или не. По тим својим одликама

²¹ Интензификатор *а* у улози средства којим се сужава опсег појма, тј. којим се прецизира претходно изнијети став нарочито је чест у текстовима административног функционалног стила, нпр.: Под научном облашћу, у смислу ових минималних услова, подразумева се област из које се стиче докторат на акредитованом студијском програму, а у складу са правилником о листи стручних, академских и научних назива (Правилник о ближим условима за избор наставника, http://fifa.pr.ac.rs/fakultet/dokumenta/normativna_akta/);

Народна скупштина разрешава члана Националног савета пре истека мандата, и то: 1) на лични захтев; 2) ако не испуњава дужности члана националног савета или својим поступцима повреди углед те дужности, а на предлог Конференције универзитета [...] (Закон о високом образовању, http://fifa.pr.ac.rs/fakultet/dokumenta/normativna_akta/).

интензификатор *и то* се укључује у подсистем партикула асеверативног типа,²² међу којима, свакако, има издвојено мјесто, које му обезбјеђује како улога интензификатора зависног члана синтагме,²³ тако и улога интензификатора осамостаљивача.

5. Наглашавање карактеристичне појединости уз експлицитно или имплицитно поређење са уобичајеним карактеристикама појма, једина је прагматичка вриједност перифрастичког интензификатора *и то*. Управо по тим својим одликама *и то* се убраја у ред партикула асеверативног типа. Поред функције наглашавања маркантне одлике појма, *и то* фигурира и као средство за осамостаљивање јединице уз коју стоји. Овом двокомпонентном партикулом истичу се на плану контекста и из свог синтаксичког окружења издвајају зависни реченични чланови, у првом реду атрибути и адвербијали, као и зависне клаузе са атрибутом и адвербијалном функцијом. Објекат, као реченични члан који се без ограничења интензификује другим асеверативним партикулама, изузетно ријетко бива наглашен интензификатором *и то*.

Перифрастичка партикула *и то* има знатно ширу употребу него семантички јој блиске партикуле *те*, *још* и *све*. Наведене конкурентне партикуле тек секундарно остварују вриједност интензификатора којима се издваја маркантна карактеристика појма, уз мање или више присутно прагматичко значење неочекиваности. Интензификатор *и то* је неутралан у погледу обиљежја неочекиваности, баш као и адверзативни везници са улогом интензификатора осамостаљивача, који се стога и могу сматрати адекватнијим супституцијама ове перифрастичке партикуле.

ИЗВОРИ

Примарни

Бећковић: Матија Бећковић, *О међувремену*, Београд: Политика–Народна књига, 2006.

Булатовић: Miodrag Bulatović, *Crveni petao leti prema nebu*, Stylos, Novi Sad, 2000.

ЕК: Андрић: И. Андрић, *Прича о везировом слону*, Електронски корпус савременог српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)

²² Под асеверативним (појачајним) партикулама подразумевају се јединице прагматичког нивоа којима се истиче да се одређена одлика, најчешће радња исказана предикатом, односи управо на појам уз који стоји партикула (Јањушевић Оливери 2014: 316). Када је у питању партикула *и то*, истиче се маркантна одлика неког појма, а не појам сам.

²³ Типичне асеверативне партикуле *баш* и *управо* у ограниченом броју случајева наглашавају атрибут. О томе в. Јањушевић Оливери 2014: 317–318.

- ЕК: Павић:** Милорад Павић, *Хазарски речник*, Електронски корпус савременог српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)
- ЕК: Петровић:** Растко Петровић, *Са силама немерљивим*, Електронски корпус савременог српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)
- ЕК: Политика:** *Политика*, 30. 7. 2001. (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)
- ЕК: Поповић:** Мирослав Поповић, *Судбине*, Електронски корпус савременог српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)
- ЕК: Савић,** КВ: Милисав Савић, *Капетан Вук*, Електронски корпус савременог српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)
- ЕК: Савић,** Коњ: Милисав Савић, *Коњ*, Електронски корпус савременог српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)
- ЕК: Савић,** МиР: Милисав Савић, *Младићи из Раишке*, Електронски корпус савременог српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)
- ЕК: Савић,** ОВ: Милисав Савић, *Одбрана вароши од вештица*, Електронски корпус савременог српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)
- ЕК: Савић,** Филип: Милисав Савић, *Филип*, Електронски корпус савременог српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)
- ЕК: Секулић:** Исидора Секулић, *Кроника паланачког гробља*, Електронски корпус савременог српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)
- ЕК: Станковић:** Борислав Станковић, *Нечиста крв*, Електронски корпус савременог српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)
- ЕК:** www.rts.rs, Електронски корпус савременог српског језика (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>)
- Јовановић:** Марија Јовановић, *Сплеткарење са сопственом душом*, Београд: Caligraph, 2004.
- Ковачевић:** Милош Ковачевић, *Српски језик и српски језици*, Београд: СКЗ–БИГЗ, 2003.
- Курир:** *Kurir*, петак 22. 1. 2010. год. VIII, број 2272, 1–24.
- Лалић:** Mihailo Lalić, *Svadba*, Podgorica: Biblioteka Vjesti, 2004.
- Михаиловић:** Dragoslav Mihailović, *Kad su cvetale tikve*, BIGZ–SKZ, Beograd, 1989, 7–118.
- Побједа:** *Побједа*, бр. 15377, год. LXIV, 29. 9. 2008, Подгорица, 2–32.
- Политика:** *Политика*, бр. 34036, год. CV, 10. 8. 2008, Београд, 2–24.
- Секулић:** Исидора Секулић, *Изравнања*, Београд: Гутенбергова галаксија, 2000.

- Симовић:** Ljubomir Simović, *Putujuće pozorište Šopalović*, Novi Sad: Sterijino pozorje, 1986.
- Ћопић:** Бранко Ћопић, *Делије на Бихаћу*, Сабрана дела Бранка Ћопића, књ. 15, Београд, 1985.
- Ћосић:** Добрица Ћосић, *Корени*, Нолит, Београд, 1964, 9–298.
- Црњански:** Miloš Crnjanski, *Seobe, druga knjiga*, Podgorica: Biblioteka Vijesti, 2004.

Секундарни

- Закон о високом образовању, http://fifa.pr.ac.rs/fakultet/dokumenta/normativna_akta/ (10. 11. 2017)
- Правилник о ближим условима за избор наставника, http://fifa.pr.ac.rs/fakultet/dokumenta/normativna_akta/ (10. 11. 2017)

ЛИТЕРАТУРА

- Јањушевић 2009:** Ана Јањушевић, „О пресупозицијском карактеру интензификатора и”, у: (ур. М. Ковачевић) *Српски језик у употреби*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет и Скупштина града Крагујевца, 253–268.
- Јањушевић Оливери 2013:** Ана Јањушевић Оливери, „Функционално-семантичко поље вербалне интензификације у савременом српском језику”, *Зборник радова Филозофског факултета*, XLIII (2)/2013, Косовска Митровица, 541–557.
- Јањушевић Оливери 2014:** „Употреба партикуле *све* у савременом српском језику”, *Наш језик*, књ. XLV, св. 3–4, 3–18.
- Јањушевић Оливери 2016:** „Интензификаторске вриједности партикуле *још* у савременом српском језику”, *Филолог (часопис за језик, књижевност и културу)*, VII, бр. 13, Бања Лука: Филолошки факултет, 75–91.
- Јањушевић Оливери 2017:** „Перифрастички интензификатори у савременом српском језику”, *Српски језик XXII*, 2017, 193–205.
- Ковачевић 2000:** Милош Ковачевић, *Стилистика и граматица стилских фигура*, Крагујевац: Кантакузин.
- Ковачевић 2006:** Милош Ковачевић, *Списи о стилу и језику*, Бања Лука: Књижевна задруга.

РјЈАЗУ 3: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, dio 3, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1887.

Силић 1984: Josip Silić, *Od rečenice do teksta*, Liber, Zagreb, 1984.

ИНТЕНСИФИКАТОР *И ТО* В СОВРЕМЕННОМ СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

В статье на материале литературно-художественных и научно-публицистических текстов проводится прагматико-семантический анализ интенсификатора *и то* в современном сербском языке. Выявлено, что подчеркивание определяющей особенности понятия представляет собой единственную прагматическую характеристику перифрастического интенсификатора *и то*, с помощью которого коммуникативно и структурально выделяются зависимые члены предложения.

Перифрастическая частица *и то* употребляется значительно шире, чем семантически близкие частицы *те*, *још* и *све*, только вторично выполняющие значение интенсификатора, выражающего характерную особенность с более или менее прагматическим значением неожиданности. Интенсификатор *и то* является нейтральным в отношении признака неожиданности, а подчеркивание выраженной особенности понятия в плане контекста позволяет ему войти в класс утвердительных частиц.

Ключевые слова: *и то*, интенсификатор, перифрастическая партикула, определение, наречие, зависимая клауза.

Анна М. Јањушевич Оливери